

Kuopion kulttuuripalvelukeskus

Kuopion Kulttuuripolku
YMPÄRISTÖPOLKU

HIRVILAHDEN KOULUN KULTTUURIYMPÄRISTÖPOLKU

Minna Halonen

Sisällys

1.	OPETTAJALLE	3
2.	HIRVILAHDEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ	5
2.1	Historiaa ja kuvailua	6
2.2	Sanasto ja hakusanoja	10
3.	ASTU KULTTUURIPOLULLE	12
3.1	Valmistelevä ja käytännöllisyys	12
4.	AJAN KERROKSET	13
4.1	Taustoita	13
4.2	Tunnista muutokset	17
5.	ARKKITEHTONINEN TILA	18
5.1	Lue ja tallenna ympäristöäsi	18
5.2	Tehtävä rakennustutkijana	21

6.	MATERIAALIMAAILMA	
6.1	Huomaa yksityiskohdat ja esteettisyys	22
7.	TEE KOHDE TUTUKSI	
7.1	Arvosta ympäristöäsi	23
7.2	Valmista kokonaiselämys	23
8.	KIRJALLISUUS JA LÄHTEET	25
9.	LIITE 1	26

Kuvat ja piirroksot Minna Halonen, ellei toisin mainita

1. Opettajalle

Ympäristöpolku-kokonaisuus voidaan sisällyttää 5. lk:n historian, maantiedon, äidinkielen, matematiikan ja kuvataiteen opetukseen. Kokonaisuuden tavoitteena on tarkastella omaa elinympäristöä itse havainnoiden, tutkien ja kokeillen kokonaisvaltaisesti eri lähtökohdista eri oppiaineissa.

Ympäristöpolku-materiaalia voidaan hyödyntää myös muilla luokka-asteilla sitä soveltaen ja muunnellen.

SISÄLTÖ:

- kotiseudun ja oman elinympäristön historia
- muistelujen, kirjoitusten, kuvien ja rakennetun ympäristön merkityksien tulkitseminen
- kulttuuriympäristö-käsitteeseen tutustuminen oman toiminnan kautta
- ympäristön muutosten huomioiminen
- tekstin tuottaminen, suullinen ilmaisu
- kuvataiteessa erilaisten materiaalien yhdistäminen, kierrätysmateriaalit
- karttojen tulkitseminen
- geometria, arviointi

LISÄARVO OPETUKSELLE

Lähiympäristö tarkoittaa sitä aluetta, jossa ihminen liikkuu ja elää päivittäin. Se muuttuu ihmiselle ajan myötä niin itsestään selväksi, ettei sen erityispiirteitä enää erota. Rakennettu ympäristö on pitkäikäistä ja se on näkyvä osa koko kulttuuriperintöä. Kulttuuriympäristössä näkyy ajallinen kerroksellisuus aikaan sidottuine arvoineen ja tuon ajallisen jatkumon ymmärtäminen auttaa meitä näkemään itsemme osana suurta kulttuuriperintöä.

Lähiympäristön tunteminen lisää turvallisuuden ja tuttuuden tunnetta sekä kasvattaa yhteenkuuluvuutta ihmisen ja ympäristön välillä. Yhteenkuuluvuus lisää vastuullisuutta ja halua huolehtia yhteisestä ympäristöstä. Kotiseutu näyttäytyy arvokkaana ja tärkeänä paikkana ja asiana ihmisen elämässä.

Ympäristöpolun havainnointi- ja tutkimistehtävillä pyritään lisäämään oppilaiden kykyä nähdä ja katsoa omaa lähiympäristöään ja sen erityispiirteitä sekä hahmottaa ympäristön ajallinen kerroksellisuus. ”*Täällä on asunut ihmisiä myös ennen minua.*” Tavoitteena on kasvattaa oppilaiden arvostusta lähiympäristöään kohtaan ja tukea vuorovaikutussuhteen syntymistä oppilaan ja ympäristön välille.

1. Opettajalle

TEHTÄVÄT

Opettaja voi valikoida tehtävistä omalle luokalleen sopivimmat ja yhdistellä niitä myös muuhun opetukseen. Oppilaita kannustetaan omaan havainnointiin, pohdiskeluun, tutkimiseen ja kriittiseen ajatteluun. Oikeaa tai väärää ajatusta, vastausta tai tuotosta ei ole!

Kulttuuriympäristön käsittely kannattaa aloittaa virittäytymistehtävien avulla, jotka johdattelevat oppilaat aihealueeseen. Niissä tarkastellaan kulttuuriympäristöä aistien ja tunteiden avulla. Virittäytymistehtävät herkistävät ja motivoivat sekä oppilaat että opettajan uuteen asiaan. Niiden tavoitteena on antaa käsiteltävästä aiheesta omakohtainen tunnekokemus ja elämys ja tukea tiedon omaksumista. Aisti- ja tunnetehtävät helpottavat ympäristön arviointia, jäsentämistä ja niiden avulla voidaan kokea tuttu ympäristö uudella tavalla.

Draamaleikki on myös eräänlainen virittäytymistehtävä kulttuuriympäristöaiheeseen, mutta metodia voidaan käyttää myös syventämään aikaisemmin opittua tietoa. Draaman avulla voidaan tuoda esille tunnepitoisia asioita ja käsitellä vaikeampia merkityksiä ja ajatuksia.

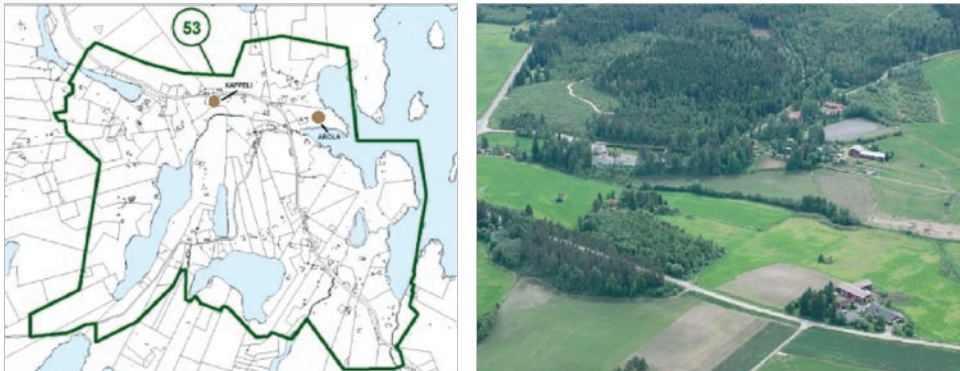
Rakentelu- ja suunnittelutehtävät sekä karttatehtävät kehittävät ja tukevat oppilaan avaruudellista hahmottamista. Hahmottaminen myös auttaa oivaltamaan ympäristön ja ihmisen mittasuhteita. Rakennuksen tutkiminen auttaa kiinnittämään huomiota rakennettuun ympäristöön yleisesti ja tulkitsemaan siihen liittyviä merkityksiä.

Tehtävät, jotka liittyvät olemassa olevien asioiden arvioimiseen, kritiikkiin ja uusien ehdotusten suunnitteluun kehittävät oppilaan kykyä vaikuttaa omaan ympäristöönsä. Oppilaalla on mahdollisuus arvioida ja arvottaa ympäristöään ja näin jättää oma jalanjälkensä kulttuuriympäristöön seuraavien sukupolvien arvioitavaksi.

Elämyksellistä polkua omaan kulttuuriympäristöön!

2. Hirvilahden kulttuuriympäristö

Hirvilahden koulun kulttuuripolku rajautuu etelä- ja pohjoiskylän alueelle. Polulla on tarkasteltu kylien läpi kulkevaa vanhaa tielinjaa, kylätien varren asutusta, maatilojen perinnerakennuksia, viljelysmaisemaa ja peltoaukeilta Pohjois-Kallavedelle avautuvia järvinäkymiä.

Kuvat Tarja Martikainen, Kuopion tekninen virasto/kaavoitusosasto/Lentokuva Vallas OY/
Hannu Vallas, Pilvi Vanamo, Irja Huttunen

Hirvilahden alue on hyvin säilynyttä pohjoissavolaista vanhaa maaseutumaisemaa. Etenkin Pohjoiskylä, mutta myös Eteläkylä ovat tyypillisiä hajakyliä, joissa talojen etäisyys kasvaa kyläkeskuksesta reunoille siirryttäessä. Hirvilahden maisemassa ovat merkittävä tekijä peltoaukeiden keskellä olevat lammet ja pienet järvet Pieni-Salminen, Hiihtari, Pyöreinen ja Ahvenlampi. Vesien runsaus on Hirvilahdelle tyypillistä.

Pohjois-Kallaveteen työntyvällä Kokonniemellä sijaitsee vuonna 1973 luonnonsuojelualueena rauhoitettu luonnonhiekkaranta, jonka taustalla kasvaa useita maisemallisesti merkittäviä mäntyjä. Yhtä niistä on käytetty karsikkopuuna. Alueen länsiosassa sijaitsee samana vuonna luonnonmuistomerkkinä rauhoitettu Haikolan pettäikkö. Se on kylätien molemmin puolin oleva suurien honkien ryhmä, jolla on huomattava maisemallinen merkitys kylämaisemassa viljelysalueen reunalla.

Hirvilahden metsät olivat ennen kaskikautta havupuuvaltaisia. Kaskitalous muutti metsien puulajistoa 500 vuotta sitten. Lehtipuumetsät ja männiköt lisääntyivät. Mänty ja petäjiköt ovat olleet Hirvilahdella metsämaiseman, pellonreunojen ja kyläteiden tunnuspuu. Mäntyyn on liittynyt pakanallisia ja pyhiä uskomuksia. Hirvilahdella on säilynyt mäntyyn veistettyjä karsikkoja sekä uhripetäjäkkö. Karsikko on puuhun tai lautaan veistetty muisto ja merkki jostain tapahtumasta. Karsikkoja tehtiin ennen kirjoitustaitoa – suullisen perinteen aikana. Hirvilahdella karsikkoperinne säilyi 1900-luvun alkuun asti.

2. Hirvilahden kulttuuriympäristö

2.1 HISTORIAA JA KUVAILUA

Viimeisen jääkauden jälkeisen Yoldianmeren aikaan 10 000 vuotta sitten nykyisen Hirvilahden alueella nousivat merenpinnan yläpuolelle saarina vain korkeimmat mäen huiput: Hirvimäki, Oravinmäki ja Kakkomäki. Muinaisen Suur-Saimaan rannat n. 6 000 vuoden takaa näkyvät näillä mäkialueilla kivikkoina ja rantatörminä. Mänty- ja kuusivaltaiset metsät syntyivät alueelle n. 2 000 vuotta sitten.

Hirvilahden alueella oli jo tuhansia vuosia sitten vuoden pyyntikiertoon liittyvää tilapäistä asutusta. Aiemmasta kivikauden asutuksesta ovat todisteena Hirvilahdelta löytyneet kivikautinen asuinpaikka ja kvartsi-iskokset (merkki työstetyistä kivityökaluista ja teristä). Pohjois-Savon metsissä liikkuu ensin lappalaisia ja erämiehiä. Metsästys ja kalastus olivat tärkeitä elinkeinot eräkaudella. 1400-luvulla Hirvilahden kylä oli Joroisten ja Rantasalmen talojen erämaita, eli nautinta-alueita. Säännöllisen eränkäynti ja sijoilleen asettuminen teki savolaisista eräkauden lopulla kaskiviljelijöitä. 1500-luvulla eräsijoille syntyi jo pysyvää asutusta. Erämiehet rakensivat seudulle ensin kodan, savu- tai maasaunan ja myöhemmin pirtin kaskimaan laidalle. Karja kulki metsälaitumilla ja luonnon rantaniityillä. Järvi vesireitteineen oli vilkas kulkuväylä länsirannan kylien välillä. Kylät olivat isoja aluekyliä, joissa oli vain yksi talo tai muutaman talon ryhmä. Haminalahdessa oli mahdollinen kaupankäyntipaikka ja ”satama”, tähän viittaa nimi Hamina.

Vuoden 1664 maakirjassa (verollepanon ensimmäinen säilynyt asiakirja) mainitaan Hirvilahden alueella kuusi kantatilaa. Nämä omistivat suvut: Eskelinen, Raatikainen, Kopotar, Leinonen, Leskinen, Kettunen, Lintunen ja Vänäläinen. Nimistä Kopotar viittaa naisen mukaan annettuun talon nimeen. 1600-luvun lopulla asuinpaikat saivat kyläluonteensa. Talot numeroitiin kylien mukaan, jotta niitä voitiin tunnistaa ja verottaa. Uudistiloilla

perheet aloittivat peltoviljelyn ja karjan kasvatuksen pääosin 1700-luvulla. 1700-luvulla ns. isojaossa muodostettiin uusia tiloja jakamalla maa-alaa. Hirvilahdella syntyivät nykyisiin tutut tilat ja talojen nimet usein isännän mukaan: mm. Arola, Eskelilä - Eskelä, Niemelä, Mattila, Lintula (nykyinen Rantapiha), Venälä, Väänälä (Linna), Tiirikkala, Jussila, Kettula (Kokonniemi).

Alueen päätiestö muodostui alkujaan Haminanlahden pohjukasta polkuna ja myöhemmin kärrytienä länsirannan kylien välille. Talviaikaan kuljettiin jäätynyttä järvenjäättä pitkin reellä. 1890-luvulla alueelle suunniteltiin uusia teitä Savon-radnan valmistumisen myötä. Tiet kuljivat kyliltä rautatieasemille ja laivalaitureille. Ne mutkittelivat talojen kautta, usein asuinrakennuksen nurkkaa hipoen ja pihojen läpi. Länsirannan tien rakennus käynnistyi vuonna 1916 välille Haminalahti, Lamperila, Hirvilahti ja Maaninka. Pohjois-Kallavesi tarjosi lähiseudun mm. Suovun puutavarateollisuuden tuotteille hyvän kuljetusväylän. Myös talojen asukkaat ja maataloustuotteet kuljetettiin kaupunkeihin vesitse. Useita laivavarustamoita perustettiin höyrylaivaliikenteen avaamiseksi. Höyrylaivat yleistyivät 1880-luvulla. Hirvilahdella liikennöi mm. höyrylaivat Pääsky, Lilli, Kaino, Tähti, Sotka, Länsi-Kuopio, Ilta, Maaninka ja Riistavesi. 1900-luvun alkupuoli oli höyrylaivojen kulta-aikaa. Hirvilahden seudulta matkattiin höyrylaivoilla Kuopioon useammasta laiturista ainakin Lintulahdesta ja Lamperilasta.

Höyrylaivojen käyttö loppui toisen maailmansodan jälkeen ja autoliikenne yleistyi 1950-luvulta alkaen. 1950-luvun lopulla autoliikenne vaati kyläteiden oikaisua ja päällystämistä. Vanhoja kylätielinjoja, jotka seuraavat maastonmuotoja ja kulkevat talojen kautta, on vielä paikoin säilynyt Hirvilahdella.

2. Hirvilahden kulttuuriympäristö

Kylien sivistystoimesta vastasi alkujaan kirkko, joka järjesti lukkari- ja kiertokouluja sekä kinkereitä. 1800-luvun lopulla kehittyi Suomessa kansakoululaitos ja 1900-luvun vaihteessa erilaiset kansansivistys- ja -kulttuurityötä tekevät seurat, yhdistykset ja kansanliikkeet, kuten nuorisoseura. Kansakoulu, seurantalo ja osuuskauppa olivat kylän tärkeimmät ajan julkiset rakennukset myös Hirvilahden kylällä.

Ominaispiirteet

Hirvilahden Pohjoiskylän miljöö on vanhaa maaseudun kulttuurimaisemaa. Se on tyypillinen savolainen hajakylä, joka on säilynyt melko perinteisessä asussa, jonka ensimmäinen talonpoikaistalo on asutettu 1500-luvulla.

Arolan tila ja Jokilahti Pohjoiskylällä

Peltomaisemaa Pohjoiskylällä Taustalla seurantalo

Arolan tilan päärakennus on peräisin 1800-luvulta. Pihanpäärakennus lienee 1800-luvun alusta. Tilalla on myös mm. nuottakota ja paja. Vanhoja aittoja ja muita ulkorakennuksia on säilynyt usealla tilalla, mm. Tervolassa ja Patamäessä. Hirvilahden kylämaisemassa on vielä jäljellä myös vanhoja latoja.

Vanhat ladot ja maatalojen talous- sekä piharakennukset ovat arvokkaita kylämaisemassa. Ne kertovat eläväsi tilan pihapiirin toiminnoista ja maaseudun arjen historiasta. Näiden lisäksi vanhat puukujanteet ja yksittäispuut ovat tärkeitä maamerkkejä, jotka paljastavat vanhan talon paikan ja pihatien linjan.

2. Hirvilahden kulttuuriympäristö

Myös Eteläkylän alue on maisemallisesti merkittävä. Sen kyläaukeamalla sijaitsevat mm. Linnan, Kivelän ja Rantapihan rakennukset. Hirvilahden rakennuskanta on peräisin osittain 1800-luvulta ja suurimmaksi osaksi 1900-luvun alkupuolelta. Uusia, maisemaa rikkovia taloja ei ole näkyvillä paikoilla ja vanhojen rakennusten korjauksissa on pystytty säilyttämään varsin paljon niiden perinteistä luonnetta.

Eteläkylän Linnan talouskeskus ja kylätie vanhan päärakennuksen sivuise.

Eteläkylän maisemaa peltojen yli Rantapihan tilalle ja Lintulahti.

Kulttuuripolun miljöössä kylän yhteistä historiaa on nähtävissä erityisesti nuorisoseuran-talolla, vanhan kansakoulun ja kyläkaupan ympäristössä. 1960-luvun muutokset maaltapako kaupunkiin, peltojen paketoiminen ja maatalouden rakennekehitys ovat koetelleet Hirvilahden kylää. Kotieläimtilat ovat vähentyneet ja moni tila on lopettanut viljelemisen. Vaikka kotieläimistä on luovuttu, on kylän pellot pidetty muutamien tilojen toimesta viljeltyinä. Eläimille kasvatettu heinä on vaihtunut viljaan ja maataloilla on etsitty uusia tuotantosuuntia tai toimeentuloa tilan ulkopuolisista töistä. Kotieläinten laidunnuksen muovaama maisema: metsälaitumet ja hakamaat, niityt, karjapolut ja perinneaidat ovat kuitenkin vähentyneet. Hirvilahden kylien maisemassa korostuvat peltoaukeat, pellon ja metsän reunavyöhykkeet, rakennusryhmät ja yksittäispuut.

Hirvilahden ensimmäinen koulu on vuodelta 1883 ja sitä on laajennettu 1920-luvulla. Tyypipiirustuksilla valmistui uusi koulurakennus 1950- ja 1960-lukujen taitteessa.

Kylän vanha kansakoulu

Uusi 1950-luvun koulurakennus

2. Hirvilahden kulttuuriympäristö

Hirvilahden nuorisoseuran talo rakennettiin vanhoista hirsistä talkoilla vuonna 1909. Rakennusta on laajennettu ja korjattu. Kuisti on laajennettu. Kylän nykyinen lähikauppa on perinteisellä paikalla, jossa sijaitsi kylän ensimmäinen kauppa vuonna 1920 perustettu Kuopion Osuusliikkeen Hirvilahden kauppa.

Nuorisoseuratalo

Kyläkauppa ja makasiini vanhan Osuuskaupan paikalla.

Kulttuuripolun miljöössä kylän yhteistä historiaa on nähtävissä erityisesti nuorisoseurantalolla, vanhan kansakoulun ja kyläkaupan ympäristössä. 1960-luvun muutokset maaltapako kaupunkeihin, peltojen paketoiminen ja maatalouden rakennekehitys ovat koettelleet Hirvilahden kylää. Kotieläintilat ovat vähentyneet ja moni tila on lopettanut viljelyn. Vaikka kotieläimistä on luovuttu, on kylän pellot pidetty muutamien tilojen toimesta viljeltyinä. Eläimille kasvatettu heinä on vaihtunut viljaan ja maataloilla on etsitty uusia tuotantosuuntia tai toimeentuloa tilan ulkopuolisista töistä. Kotieläinten laidunnuksen muovaama maisema: metsälaitumet ja hakamaat, niityt, karjapolut ja perinneaidat ovat kuitenkin vähentyneet. Hirvilahden kylien maisemassa korostuvat peltoaukeat, pellon ja metsän reunavyöhykkeet, rakennusryhmät ja yksittäispuut.

Hirvilahden hautausmaa otettiin käyttöön vuonna 1915, jolloin sinne rakennettiin ”parihuone”. Kappeli on valmistunut vuonna 1951.

Kappelikuvat Tarja Martikainen, Kuopion tekninen virasto/kaavoitusosasto/Lentokuva Vallas Oy/Hannu Vallas, Pilvi Vanamo, Irja Huttunen

2. Hirvilahden kulttuuriympäristö

2. 2 SANASTO JA HAKUSANOJA

Arkkitehtuuri, rakennustaide

tilan, muotojen, värien, materiaalien ja massan taidetta, käytännössä jokin rakentamisesta syntynyt rakennus, joka edustaa tiettyä tyyliä tai rakennusperinnettä, sitä voi tutkia, aistia ja kokea.

Arvokas/merkittävä kulttuurihistoriallinen kohde

kulttuuriympäristössä tutkittu (inventoitu), suojeltu ja hoidettu kohde, joka on luokiteltu valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaaksi. Kohteen tyypillisyyttä, ikää, harvinaisuutta, kerroksisuutta, kertovuutta ja omaleimaisuutta arvostetaan.

Aumakatto

katon malli, jossa myös katon päädyissä on viettävät lapheet

Eräsija

eräkaudella kylien ja talojen usein kaukaiset erämaat olivat eränkäynnin reviiriä; reviirin merkkeinä olivat tilapäisasumukset ”eräsijat” esim. maasaunat ja kodat; eräsijan reviirillä oli lisäksi rajakiviä, pilkkoja puissa, pyyntikuoppia ja muita ansoja omistuksen merkkeinä.

Esihistoria

Suomessa 8400 eaa. -1300 jaa. on aika, jolta ei ole kirjallista lähdemateriaalia: kivi-, pronssi- ja rautakausi.

Historiallinen aika ja uusi aika

aika, jolta Suomessa on kirjallista lähdemateriaalia; keskiaika 1200 – 1520 -luvulla; Uuden ajan murros renessanssi, uskonpuhdistuksen ja valistuksen aika; Ranskan vallankumouksen ja vapauden aatteen vaikutukset 1700-luvun lopulla.

Kaski ja kaskiviljely

ennen peltoviljelyä vallalla ollut maanviljelytekniikka, jota käytettiin metsäisillä alueilla; kaskettaessa metsämaan puut hakataan ja poltetaan jolloin puuston luovuttama tuhka lannoittaa maaperää ja maaperän ravinteet muuttuvat viljelyyn sopiviksi; Pohjois-Savossa on kaskettu vielä paikoin 1900-luvun alussa.

Historiallinen kerroksisuus

Alueen tai kohteen ominaispiirteet, eri aikakausien rakenteita, materiaaleja, tyylipiirteitä jotka ilmentävät rakentamisen ja käytön historiaa (jatkuvuutta); arvoperuste, jolla osoitetaan kohteen omaavan useita historiallisia kerroksia – ihmisen jättämiä jälkiä, joita voidaan tutkia sekä tallentaa.

Kulttuuriperintö

ympäristöstä löytyvät inhimillisen toiminnan jäljet, sisältää tietoa ihmisten elämästä ja toimista sekä taitojen kehityksestä. Perintö voi olla käsitteellistä, kuten uskomus, arvo tai toimintatapa.

Kulttuuriympäristö

ihmisen muokkaama ympäristö, muinaisjäännökset, rakennukset, tiet, puistot ja maatalousmaisema (viljely ja perinnemaisema).

Kulttuurihistoriallinen inventointi

on järjestelmällistä tiedon hankintaa ja tallentamista: maisemasta, rakennetusta ympäristöstä, muinaisjäännöksistä ja biologisesta kulttuuriperinnöstä. Hyvin tehty inventointi tiivistää tarkastellun kohteen kulttuurihistorialliset ominaispiirteet ja merkityksen sekä antaa tietoa ympäristön hoidosta ja suojelusta paikallisille asukkaille.

2. Hirvilahden kulttuuriympäristö

Muinaisesine

yli 100 vuotta vanha esine, jonka omistajaa ei tunneta ja joka on yhteistä kulttuuriomaisuutta, löytöpaikka tulee ilmoittaa maakuntamuseoon tai Museovirastoon.

Muinaisjäännös

ympäristössä säilyneitä ihmistoiminnan jälkiä 10 000 vuoden ajalta; asuinpaikkoja, tulisi-joja, hautoja ja kalmistoja, uhri- ja rituaalipaikkoja, kalliomaalauksia, linnoitusrakenteita, pako- ja turvapaikkoja.

Rakennettu ympäristö ja rakennusperintö

rakennukset, rakennelmat, pihapiirit, puistot, kadut, sillat, tiet, kanavat ja ihmisen rakentamat merkit ympäristössä eri aikakausilta.

Rakennustutkija

museon palveluksessa työskentelevä rakennusperintöasioiden asiantuntija, jonka tehtäviin kuuluu mm. ympäristössä tehtävän rakennustutkimuksen järjestäminen.

Rakennushistoria

historia rakennuksissa on ihmisten asumisen ja elämisen jälkiä, aikaa, perinteitä, kertomuksia, tietoa ja tunnelmia, jäljet näkyvät mm. materiaaleissa, muodoissa ja rakenteissa.

Torppa

tarkoittaa alkuaan metsämaalle perustettua uudisasutusta ja myöhemmin maanviljelyä varten vuokralle annettua maatilan aluetta. Vuokran torpparit maksoivat päivätöinä eli taksvärkinä vuokraisännälle.

3. Astu kulttuuripolulle

Tutustumistehtäviin polulla kuuluvat: karttaesitykset, historiatiedot, kokemukset ja elämykset lähiympäristössä. Elämykset tallentuvat aistien välityksellä. Tutkittavien kohteiden avulla on tavoite ymmärtää ympäristökokonaisuuden monimuotoisuus, arvot ja kerroksisuus. Yhden osatekijän muutos ympäristössä vaikuttaa aina kokonaisuuteen. Voitte pohtia, miten maisemaan tai pihapiiriin vaikuttavat esim. lähikaupan sulkeminen tai vanhojen puistopuiden kaataminen.

3.1 VALMISTELE JA KÄYTÄ AISTEJA

1. Miltä historia tuntuu, näkyy tai kuuluu? Käykää kävelyretkellä koulun pihapiirissä, seurantalon ja kyläkaupan ympäristössä. Käyttäkää eri aisteja vuoronperään:

- Miltä tuoksuu vanha tai uusi rakennus, kokeile koulun kivijalan pintaa – onko se lämmin vai kylmä, miten korkealle näet koulun katolle, millaisia ääniä kuulet koulun ulko-ovella, missä pihalla tuntee tuulen, mihin mahdut piiloon, miten kauas näet koulun pihalta, näetkö pilvet ja sateen tulevan, missä viihdyt koulun pihalla tai missä on pelottavaa kulkea?

2. Piirtäkää kartta kulttuuripolusta. Käytä apuna maastokarttaa tai netistä saatavaa karttaa. Voit kuvitella lentäväsi lintuna Pohjois- ja Eteläkylän kulttuuripolun yllä. Tee ilmakuva lintuperspektiivistä ja rajaa alue. Arvioi rakennusten ja muiden maastoelementtien välisiä etäisyyksiä karttaasi.

- Miltä kylän rakennukset, metsät, puukujat, tiet ja pellot näyttävät ilmasta?
- Mieti, mitä kohteita valitset karttaan ja miksi haluat ne esille? Kohteet voivat olla erilaisia rakennuksia, rakennelmia, leikki- tai tapahtumapaikkoja (maja, kauppa, uimaranta tai luontopolku).
- Millaisia kohteita haluaisit esitellä kauempaa tulleille vieraillesi ja ystävillesi? Merkitse mieluisat kohteet karttaan jollain sopivalla merkillä.

3. Tarkkaile koulumatkalla paikan- ja teiden nimiä ja kuvittele millaisia Hirvilahtelaisia ”alkuasukkaita” siellä asuu; ihmisiä tai muita olioita.

- Kuulostelkaa perinteisiä Hirvilahden kala-apajien paikannimiä: Haapaniemi, Niittyniemi, Hiekka, Tiklittäjä, Puute, Syvänniemi, Pettäikönalus, Kannas, Jatakivi, Jatakivenkuve, Syväharju, Ruohokuarre, Tölppäänniemi, Juurikka-kuusi, Ukko-honka, Poika-honka, Kumpukaarre, Juohekaarre.
- Kuvailkaa, miltä apajapaikat näyttävät, tuntuvat ja kuulostavat? Millaiset kalat apajilla viihtyvät?

4. Ajan kerrokset

Ajan kuluessa ympäristömme muuttuu. Muutoksia aiheuttavat ihmiset ja luonnonolot. Ympäristössä, rakennuksissa ja rakennelmissa on historian jälkien kerroksia. Ne ovat kuin ”johtolankoja”, joita tutkimalla voidaan erottaa eri-ikäisiä materiaaleja, tyytlejä, tiloja, toimintoja, taitoja, perinteitä, käyttötapoja jne. Voitte pohtia, miten vanhaan puutaloon vaikuttaa sen korjaaminen uusien materiaalein? Kohteiden tutkiminen on yllättävää ja jännittävää salapoliisityötä.

4.1 TAUSTOITA

Maantiedon ja biologian tehtävä

1. Piirtäkää Hirvilahden kylän kulttuuriympäristön maiseman profiili voimaperille tai isolle kartongille maastonmuotojen mukaan (mäet, puusto, vesistö). Taustatiedon lähteinä voivat olla verkkosivut, oppitunnin aineisto ja paikallishistoriikit kuvauksineen.

- Kuvatkaa piirustukseen kulttuuriympäristön osatekijät: mahdolliset arkeologiset muinaisjäännökset, luonnon-, viljely- ja perinnemaisema sekä rakennettu ympäristö.
- Kuvatkaa metsää, peltoja, rakennuksia ja maamerkkejä. Arvioikaa korkeuseroja.
- Päätelkää, missä kulkivat Hirvilahden seudun entisajan kesä- ja talvitiet ja millaisessa maastossa: metsäpolkuja, kannaksia, laaksoja, järven jäätä, suota ja jokia pitkin tai mäkien sivuitse? Verratkaa näitä kulkuväyliä nykyajan tiestöön kartalla.

2. Mistä kylällä löydät puukujanteita tai yksittäisiä puita maamerkkeinä?

- Mitä puulajeja löydät koulun pihapiiristä?
- Mikä tarkoitus on näyttävillä puukujanteilla ja yksittäispuilla: ohjata katsetta tai kulkua, somistaa ympäristöä, kertoa paikan ikä tai luonne?

Historian tehtävä

1. Miten esitätte kulttuuripolun historian kerrokset?

- Piirtäkää ja värittäkää yhdessä ”kylän aikajana” tärkeimmistä historian ja rakennusten vaiheista rullapaperille (voimaperille). Käyttäkää janalla kuvia ja kirjoittakaa lyhyt esittely. Ottakaa janalle mukaan esihistorialliset elementit esim. kivikauden maisema Suur-Saimaan ajalta n. 4000 vuotta sitten, historiallinen aika ja kylän pysyvä asutus, vanhimmat kantatilat, 1800-luvun koulurakennus, 1900-luvun vanha osuuskauppa ja seurantalo sekä arjen historiaan liittyviä uudempia rakennuksia kuten oma koti (kysy vanhemmilta kodin rakennusvuosi). Kiinnittäkää piirustus luokan seinälle.
- Laskekaa aikajanalta, kuinka vanha on kylän asutus, jokin tila tai rakennus?

Matematiikan tehtävä

1. Arvioikaa avoimessa maastossa kohteiden väliset etäisyydet (metreinä tai kilometreinä).

- Retkellä voitte arvioida silmämääräisesti esim. etäisyyden seurantaloon mäeltä kappelille tai Ollilan tilalle tai kaupalta Kokkonniemen pohjoiskärkeen. Tarkistakaa matka koulussa kartalta mittakaavan avulla.

2. Käytä vanhaa tilavuusmittaa. 1800-luvun lopulla Hirvilahden kansakoulua rakennettiin talkoilla. Kyläläisten lahjoituksia kirjattiin seuraavat erät: 2 syltä sammalia, 6 syltä pitkä hirsi ja 5 tynnyriä rukiita.

- Kuinka paljon tavaraa nämä ovat nykyisten pituus- ja tilavuusmittojen mukaan?

Voit pyöristää desimaaliluvut. 1 tynnyri = 146,5 l; 1 sylti = 1,78 m³

4. Ajan kerrokset

3. Kyläkaupalla on 3000 litran bensiinisäiliö, joka on täynnä. Arolan tilan isäntä ostaa bensiiniä 500 litraa ja Linnan isäntä ostaa loput. Paljonko Linnan isäntä joutuu maksamaan, jos polttoaineen hinta on 1,56 eur/l?

4. Pellolta kerättiin syksyllä perunat koreilla ja ämpäreillä pärevakkoihin. Yhteen vakkaan mahtuu 8 kappa, eli 40 litraa perunoita. Pellon pientareella oli päivätyön jälkeen 15 täyttä vakkaa perunoita, ja 4 niistä oli lasten keräämiä. Montako litraa perunoita aikuiset keräsivät? Muodosta laskutehtävä ja ratkaise se.

Perunan nostoa Hirvilahdella 1940-luvulla. Kuva Kuopion kulttuurihistoriallinen museo.

Historian ja äidinkielen tehtäviä.

1. Valitse sinulle tuttu ja mieluinen paikannimi Hirvilahdella.

- Onko nimi uusi vai vanha? Liittyykö se luonnonilmiöön, henkilöön, sukuun, paikan asuttamiseen, eläimiin tai merkkitapahtumiin? Hirvilahti on luontonimi, joka kertoo hirvieläinten liikkeistä esim. hirvien käyttämän vesistön ylityspaikan. Hiisisaaren nimessä ”hiisi” viittaa pyhään metsään, muinaiseen palvonta- tai uhripaikkaan. Kokkonniemi voi kertoa muinaisesta kokkotulien paikasta (merkkituli), pakanallisesta palvonta- ja uhripaikasta tai viitata kokkolintuun:

”Lenti lintunen lapista, kokkolintu koillisesta. Ei ole kokko suuren suuri eikä kokko pienen pieni: yksi siipi vettä viesti, toinen taivasta lakaisi, pursto merta pyyhätteli, nokka luotoja lotaisi”.

(Ote Kalevalan seitsemäs runo)

”Kokkolintu - Suora Lintu - Tulisotka - Kavenikas Lintu - Sorea Lintu, eli Kainuun Lintu”.

Pohjois-Savon asuttamisen kärkijoukkoina olivat rautakaudella Muinais-Karjalan väki. Tältä ajalta ovat jo peräisin karjalaisen kielialueen ja ns. kalevalaisen suullisen perinteen mukaiset nimet Pohjois-Savossa. Kalevalan Väinämöisellä ei siis ollutkaan kovin pitkä matka silloiseen pohjolaan Sampoa ryöstämään, sillä ”Pohja” tarkoitti Muinais-Kainuuta.

- Kirjoita, mitä valitsemasi paikannimi kertoo sinulle? Hanki tietoa kirjoista (kylähistoria), verkkosivuilta tai vanhempia ja isovanhempia haastattelemalla.

4. Ajan kerrokset

2. Kirjoita aiheesta ”aikamatka Hirvilahden vanhalle kansakoululle” 1920- 30-luvulla. Käytä hyväksesi tositietoa, tarinoita ja mielikuvitusta.

- Miten koulupäivä sujui, millaiselta kouluruoka maistui, mitä koulun pihalla leikittiin ja millainen oli opettaja: ankara, lujaluonteinen, kiltti vai ymmärtäväinen?

Vanha kansakoulu ennen 1920-luvulla rakennettua laajennusosaa. Kuva kyläkirjasta Kotikylämme Hirvilahti, 2005.

Taustaa kyläkirjasta kotikylämme Hirvilahti, 2005:

”Lukujärjestys olikin sitten jonkin verran poikkeava myöhemmistä kouluvelvoitteista, ja varjele sitä joka tahallaan laiminlöi tehtäviään. Oppitunnille kutsuttiin aisakellolla. Vanhimasta päiväkirjasta löytyy päiväohjelma”:

- 9 - 10 Katekismus (1-2 uskonkappale)
- 10 - 11 Laskento (Numeroita kirjoitettiin)
- 11 - 12 Yleinen historia (Egyptiläisiä)
- 12-1 Äidinkieli (Kerakkeiden pehmentämistä)
- 1-2 Maantieto (Indialaiset)
- 2-3 Muoto-oppi (viivoja ja kolmioita)
- 3-4 Käsitöitä (tehtiin neulesilmiä)

”Arvostelukirjaansa sai hyvin moni oppilas nykypäivälle täysin outoja merkintöjä, kuten: uhattelee ja on välinpitämätön virsiläksyihin; uhallatekijä ja yllyttäjä; itsepäinen ja huolimaton; ja erään viikarin arvostelukirjassa luki, että: huolellisuus ja tarkkaavaisuus ei mitään, käytös sen mukainen.”

Olikohan tällaisia arvosteluja kirjoittanut opettaja erittäin hyvä kurinpitäjä?

4. Ajan kerrokset

3. Leikkikää perinneleikki maanryöstö. Leikkijät piirtävät maahan omien kenkiensä kokoiset alueet, joissa seisovat. Yhdellä leikkijöistä on pieni keppi, jonka hän heittää jollekin. Tämä yrittää heitosta potkaista kepin mahdollisimman kauas ja mittaa matkan omasta maastaan kepin putoamispaikkaan jalkapohjan mitalla ja lisää sen jälkeen kepillä piirtäen maahansa alueen, joka on yhtä suuri, kuin äsken mitattu askelten määrä. Jos keppi putoaa potkaisijan omalle maalle, hän menettää kepin pituussuunnan osoittaman alueen maastaan. Leikkijä putoaa pelistä jos hän ei enää mahdu seisomaan molemmilla jaloilla omalla maallaan.

4. Kuvittele, millaista oli asioida kyläkaupassa, 1920-luvun Kuopion Osuusliikkeen Hirvilahden myymälässä.

- Kerro miltä kuulostaa 1920-luvun kauppalista: ”siansiivua, toppasokeria, sillinelikko, tiu munia, kannu kermaa, iso kappu perunoita, kahvipapuja ja tinkimaitoa”. Maistele sanoja ja kuvaile tuotteita.
- Opi vanhan ajan kaupassa käytöstapoja. Valitse leikkipari. Toinen teistä on kauppias ja toinen asiakas. Astu rohkeasti kauppaan: ”Päivää”. ”Hyvää päivää, mitä saisi olla?”. Esitä yllä mainitut ostoksesi kauppiaille. Muista lähtiessä sanoa kauppiaille: ”Kiitos ja hyvää päivän jatkoa”. Tarkista, että sait oikeat ainekset.

Taustaa: ”Maaseudun kaupan tavaravalikoimaan kuuluivat ruoan ohella myös maataloudessa tarvittavat tuotteet ja välineet. Niitä säilytettiin pitkissä puulaatikoissa, jotka samalla olivat kaupan asiakkaiden istuinpenkkejä. Kiirettä ei useimmiten ollut, joten asiakkaat saattoivat odotella palveluvuoroaan kylän kuulumisia vaihtaen. Puulaatikoiden vieressä oli hyvässä järjestyksessä eripaksuisia naru- ja köysirullia. Niitä vastapäätä lattialla oli kahvisäkkejä reunat käärittyinä; oli paahdettua ja raakaa kahvia. Kahvi oli silloin niin arvokasta, että suurin osa asiakkaista osti sen raakana. Vasta kotona kahvi paahdettiin – rännärissä. Pakettikahvia ei ollut myytävänä ollenkaan.

Kaupan katosta roikkuivat niin tallukat, saappaat, lapikkaat, hevosen länget kuin loimetkin. Vuosittainen sillilaivojen saapuminen Suomeen toi kauppaan uudet tuoksut, kun hevosen valjaiden ja lapioiden viereen ilmestyi iso sillitynnyri, josta käärästiin paperiin meheviä rasvasillejä. Kaupan tiloissa ei ollut kylmiöitä lihatuotteiden säilyttämistä varten, Ruhot roikkuivat nauloissa kaupan seinustalla ja siitä ne kannettiin yöksi jäälohkareilla jäädytettyyn maakellariin. Kolmekymmentäluvun lopulla tosin tuli vaatimus siitä, että kaupassa piti olla ovelta eristetty maito-osasto ja liha tuli säilyttää erikseen.”

Järjestys kaupan kaunistaa

4. Ajan kerrokset

4.2 TUNNISTA MUUTOKSET

Historian, äidinkielen ja arkkitehtuurin tehtävä

1. Kirjoita ja kerro, miten koulun, seurantalons tai kaupan ympäristö on muuttunut 1900-luvulla ja miten muutokset näkyvät?

- Miten rakennukset ovat kestäneet aikaa ja ihmisten toimia. Ovatko ne säilyneet hyvin alkuperäisen kaltaisina?
- Onko muutos ollut kehitystä ympäristön parhaaksi? Apuna voit käyttää vanhoja valokuvia, historiakirjoja ja verkkosivuja taustatiedon hankinnassa.

Nuorisoseuratalo pihan puolelta vuonna 1983

Seuratalo vuonna 2008

Hirvilahden vanha koulu vuonna 1983

Koulu vuonna 2008

Vanha Osuuskauppa 1920-luvulla

Kyläkauppa vuonna 2008.

MV- valokuvat Kuopion kulttuurihistoriallinen museo Kari Jämsén; kirjasta Kotikylämme Hirvilahti.

5. Arkkitehtoninen tila

Rakennukset, pihapiirit ja luonnonympäristö muodostuvat tiloista. Rakennettu ja luonnon muovaama tila puhuu sekä kertoo omalla olemuksellaan. Pohtikaa, mitä voi olla tilan kieli? Arkkitehtoniseen tilaan vaikuttavat tekijät: muoto, ulottuvuudet (pituus, leveys, korkeus), rytmi, viiva, liike, pisteet, valo, varjo, pinta, syvyys, väri, ääni, materiaali ja rakennustekniikka sekä aika ja muistot. Yhdessä nämä vaikuttavat arkkitehtuurin ”tyyliin” ja ihmisten tilakokemukseen. Ne ovat rakennusten kieltä. Tyyli kertoo rakennuksen ominaispiirteistä..

5.1 LUE JA TALLENNA YMPÄRISTÖÄSI

Kuvataiteen tehtävä

1. Piirrä asemapiirros esim. koulun pihapiiristä.
  - Merkitse asemapiirroksen: tontin rajat, rakennusten paikka, polut, pihatiet, portit, leikkilaineet, liikuntapaikat, aidat, puukujat, yksittäispuut ja viheristutukset.
  - Arvioi piirroksen avulla: pihan toimintoja (autoliikenne, virkistäytyminen, liikunta, varastointi jne.), rakennusten sijoittelua ja kokoa (asemakaavaa), pihasuunnittelua, mittakaavaa, kulkuyhteyksiä ja -tapoja.
2. Valokuvatkaa tai piirtäkää
  - laajakulmakuva koulun pihapiiristä
  - puolilähikuva rakennuksesta
  - lähikuva yksityiskohdasta esim. pääovesta.
  - Käyttäkää apuna kuva-alan rajainta (kehys), jonka voi askarrella pahvista. Katsomalla pahvikehyksen läpi ja siirtämällä sitä voitte ”zoomata”.

3. Kiinnittäkää huomiota mittasuhteisiin ja sommitteluun. Vinkki: arkkitehtonisia elementtejä löydät, kun katsot havainnekuvaa kappaleessa 5.2.

- Piirtäkää koulurakennuksen pääjulkisivu tai rakennuksen pääty vapaalla kädellä.
- Millaisia muotoja ja viivojen rytmiä löydätte koulun sisä- ja ulkotiloista?

Matematiikan tehtävä

1. Etsikää koulun pihapiiristä tai koulurakennuksesta mieluisin tila (huone, käytävä, portaikko, piilo, leikkipaikka jne.)
  - Mitatkaa ja arvioikaa valitsemanne tila kehon mitalla: käyttäen jalkaa, askelmittaa, käsivarsia tai omaa pituutta. Mitatkaa valitsemanne tilan pituus, leveys ja korkeus.
  - Lopuksi mitatkaa kehon osa käyttäen cm yksikköä ja ilmoittakaa tilan tarkat mitat.
2. Arvioikaa ulkona koulun pihapiirin koko hehtaareina. Arvioikaa ja rajatkaa yhden aarin ala pihasta esim. leikkikentän tuntumassa.
3. Mitatkaa vanhan kansakoulun vuonna 1883 valmistuneen runko-osan pituus ja leveys metreinä. Laskekaa pohjan pinta-ala.
  - Kun kansakoulua laajennettiin 1920-luvulla, tehtiin: pirttipytinki, porstua ja kamari. Arvioikaa laajennusosan päämitat (pituus ja leveys). Laskekaa sen pinta-ala.
  - Kuinka paljon vanha koulu sai lisätilaa 1920-luvulla?

5. Arkkitehtoninen tila

4. Millaisia geometrisia perusmuotoja löydät kaupan rakennuksista ja ympäristöstä: pohjasta (perustukset ylhäältä katsottuna), sivuista, päädyistä, aukoista (ikkunat ja ovet) ja kattomuodoista? Piirrä muodot viivainta ja harppia käyttäen. Käyttäkää apuna valokuvia ja käykää paikan päällä mittaamassa.

- Kaupan vanhassa makasiinissa on pulpettikatto, lastauslaituri, lastausovi ja nauhaikkunat. Arvioikaa kattolapteen leveys ja pituus. Laskekaa lappeen pinta-ala. Tutkikaa myös makasiinin rakennusmateriaaleja ja rakennustapaa.

Vanhat varastorakennukset ja kyläkaupat ovat katoavaa ja turhaan väheksyttyä rakennusperinnettä.

Ne ovat pienimuotoisia, mutta moni-ilmeisiä.

Äidinkielen tehtävä

1. Vaikuta kyläkaupan tai kouluympäristön hoitoon ja kirjoita lehtikirjoitus:
  - Mitä arvokkaita ominaispiirteitä löydät kauppa- tai kouluympäristöstä?
  - Suunnittele, miten kaupan tai koulun ominaispiirteet säilytetään, eli miten niitä tulisi korjata ja hoitaa? Miten pihapiirissä voi avata (puut, pensaat, polut) ja siistiä näkymiä?
  - Ovatko kyläkaupan ja koulun kaltaiset ympäristöt kaikille yhteisiä tiloja? Miten niitä tulee käyttää?

Kuvataiteen ja arkkitehtuurin tehtävä

1. Kuvaille, kerro ja piirrä sarjakuvana sinulle tuttu ”oma huone”
  - Mitä huoneessa tapahtuu ja mitä tunnet tilassa? Millainen on huone valossa tai pimeään aikaan? Korosta valoja ja varjoja.
2. Perustakaa työpaja ja rakentakaa viljelymaisemaan perinneaita ja lato. Aita voi olla pisteaita. Miettikää pienoismalliin sopiva mittakaava 1:5 tai 1:10.
  - Kuvitelkaa pelto- ja pihamiljöö: peltoaukeat, ladot, ojat ja pientareet, maatalan rakennukset, karjakuja ja -piha (navetta, sikala, lampola, kanala) sekä aidat. Tehkää pienoismalli pisteaidasta koulun pihalle tai luokkaan pahvialustalle. Käyttäkää luonnonmateriaaleja: oksia, ruokoa, kiviä, sammalta, hiekkaa, naruja sekä tarvittaessa liimaa (kuumaliimaa). Aitaa voi tehdä esim. 1:5 tai 1:10 mittakaavassa.

5. Arkkitehtoninen tila

- Pisteaitaan tarvitaan: seipäitä, aidaksia ja ”vitaksia” (side) sekä ”varokkaita” (pönkkiä). Aidan teko aloitetaan ”iskemällä” seipäitä pystyyn pareittain metrin välein. Aidan tekosuunta linjataan tarkasti tässä vaiheessa. Seipäiden väliin vinottain tulevat aidakset tehdään niin pitkiksi, että ne yltyvät kolmelle seiväsvälille. Aidaksen viistous pitää olla samanlainen koko matkan. Näin aidan korkeus pysyy tasaisena. Aita sidotaan aidaksien välistä kolmesta kohtaa vitaksilla (naruilla). Pöngät laitetaan metrin välein vuoroin kummallekin puolella.

Muistakaa, että perinneaidoissa viihtyvät monet hyönteiset, jäkälät ja sammaleet.

- Rakentakaa lato heinille suojaksi. Tehkää ladon seinät pyöreistä rungoista ja latomalla ristnurkkaiseksi. Muistakaa tehdä ladon oviaukko molemmille sivuille (läpiajooon hevosella). Ladoissa on perinteisesti matala ja loivakulmainen katto.

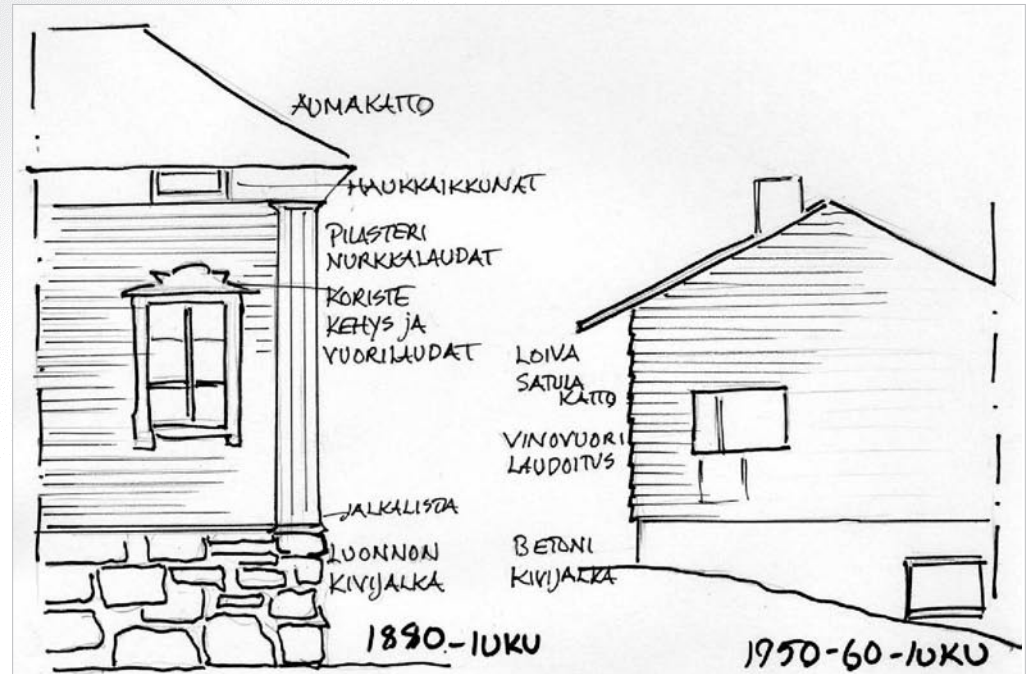

5. Arkkitehtoninen tila

5.2 TEHTÄVÄ RAKENNUSTUTKIJANA

1. Valitkaa tutkimuskohteeksi jokin kulttuuripolulla oleva kohde, koulu tai perinnerakennus.
  - Ottakaa mukaan piirustuspaperia, kyniä, mittanauhoja ja kamera. Voitte jakautua ryhmiin, joissa on: valokuvaajia, mittaajia ja piirtäjiä.
  - Tallentakaa valitsemanne rakennuskohde, pihapiiri ja arkkitehtoniset elementit. Käyttäkää apuna havainnekuvaa, joka auttaa muistamaan rakennusten ominaispiirteet ja mihin tulee kiinnittää huomiota. Kuvaan (liite) ja sen taakse voi tehdä myös muistiinpanoja.

KOHTEEN NIMI
SIJAINTI (OS.)
RAKENNUSVUOSI

KUVAILE ARVOKKAAT OMINAISPIIRTEET

RAKENNUKSESSA:

PIHAPIIRISSÄ:

6. Materiaalimaailma

Pohtikaa, miten rakennusmateriaalit voi tunnistaa? Mitkä materiaalit ovat kestäviä, ekologisia ja kierrätettäviä? Millaiset materiaalit näyttävät kauniilta? Kun puhutaan kauniista tai rumasta ympäristöstä, käytetään kuvailua, tulkintaa ja arvottamista.

6.1 HUOMAA YKSITYISKOHDAT JA ESTEETTISYYS

Historian tehtävä

1. Miten historia, ajan kuluminen ja jatkuvuus näkyvät rakennusmateriaaleissa (värimuutokset, korroosioerrokset, kolhut, korjaukset jne.)? Mitä on ns. ajan patina?

Arkkitehtuurin tehtävä

2. Katso rakennuksen kivijalkaa, runkoa, vuorausta, piippua, katetta, materiaalin pintaa ja pinnan rakennetta sekä värejä.

- Tunnistatko uusia ja vanhoja materiaaleja?
- Millaisia yksityiskohtia näet rakenteiden ja rakennusmateriaalien ominaisuuksissa?
- Mitä rakennusmateriaaleja löydät perinnerakennuksista?

Kvataiteen tehtävä

3. Piirrä kaunis ja esteettinen rakennus tai sen yksityiskohta. Pohdi:

- Onko esteettinen miellyttävää, kaunista, kestävä vai aitoa?
- Voiko epämiellyttävä rakennus tai tilakokemus olla kaunis?
- Onko ”kauneus katsojan silmissä”?
- Voiko kauneutta oppia erottamaan ja lukemaan rakennuksissa?

Matematiikan ja tietojen käsittelyn tehtävä

4. Tee taulukko, jonka avulla voit tallentaa ja vertailla eri kohteiden rakennusmateriaaleja.

MATERIAALI JA VÄRI			
väri			
kate			
julkisivu			
runko			
kivijalka			
	Vanha koulu (1883)	Uusi koulu (1957)	Seurantalo (1919)

Yleisimmät materiaalit ovat: luonnonkivi, lohkokivi, betoni, tiili, betonielementti, lauta, hirsi, paneli, rappaus, kivilevy, päre, huopa, pelti, tiili,

7. Tee kohde tutuksi

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet säilyvät parhaiten, jos ne ovat tuttuja meille kaikille. Polkutehtävien jälkeen on hyvä koota yhteen rakennuskohteen tutkimustieto ja jakaa tietoa kulttuuriympäristöstä asukkaille, koulun oppilaille sekä ympäristön suunnittelijoille. Yhdessä tutkituista kohteista tulee läheisiä paikkoja. Kun tunnet ympäristösi, tiedät kuka olet, mistä tulet ja minne menet.

7.1 ARVOSTA YMPÄRISTÖÄSI

Äidinkieli ja Kuvataide

1. Pohtikaa miksi ympäristön hoitaminen ja tutkiminen on tärkeää? Millaiset kohteet ovat arvokkaita kylän asukkaille ja erityisesti lapsille sekä nuorille?
  - Tehkää lähialueen arvokkaista kohteista julkaistavaksi oma suojelulistanne. Valokuvatkaa tai nimetkää kohteet, kirjoittakaa niiden suojeluperuste.
  - Mitä mielestänne tarkoittaa seuraava lainaus:

”Sillä jyvänenkin tietoa omasta rakkaasta kotiseudustamme on enemmän kuin kokonainen kultamurikka turhuuden markkinoilta hankittua tyhjäänpäiväistä viisautta”.

(Aapeli, Siunattu Hulluus).

Yhdessä tutkituista kohteista tulee kaikille läheisiä paikkoja!

2. Tee suunnitelma (pohjana asemapiirros) koulun pihasta leikki- ja virkistyspaikkana.
  - Piirrä ja käytä erilaisia kuvia apuna kollaasi-tekniikan tapaan. Tee kuvat: a. koulun piha ennen; b. koulun piha nyt; c. koulun piha tulevaisuudessa. Aseta kuvat vierekkäin ja vertaa niitä. Voit haastatella vanhempiasi ja kysyä pihan vanhoista leikkipaikoista, puista, nurmialueista, poluista jne.

7.2 VALMISTA KOKONAISELÄMYS

1. Kootkaa tutkimusaineisto kulttuuripolun tehtävistä tai *”tehtävä rakennustutkijana”* aineistosta. Kootkaa näyttely esim. ympäristölaatikoihin, jotka voidaan kuljettaa helposti esille ja esiteltäviksi. Pohjustakaa piirustukset, kirjoitukset ja valokuvat ensin kartongille. Laatikot voidaan jakaa seuraavasti: 1. Kulttuuripolun karttakuvat ja historiatiedot (kirjoitukset tai haastattelut), 2. pihapiiriä esittelevät piirrokset ja valokuvat (asemapiirros) ja 3. rakennuspiirustukset. Rakennuspiirustusten laatikon voit jakaa osiin välilehdillä: ulkoasu (julkisivupiirustukset), sisäasu (pohjapiirustukset) ja yksityiskohdat (koristeet ja rakennusmateriaalit).
2. Valmistakaa kulttuuripolun tutkimusaineistosta tarinateatteri iltamiin koululle tai seurantalolle. Iltamilla voitte kerätä rahaa luokkaretkelle. Esittäkää draaman keinoin millaisia muutoksia olette havainneet esim. kouluympäristössä. Voitte kutsua paikalle rooleihin eri vuosikymmeniltä: arkkitehdin, koulun entiset opettajat ja oppilaat, keittäjän tai talonmiehen. Kun opettaja 1920-luvulta putkahtaa aikamatkalle nykyiseen kouluun, voitte haastatella häntä: mitä muutoksia hän ympäristössä näkee ja miten hän kokee muutokset? Järjestäkää mielenkiinnon mukaan myös kuorolaulua, runonlausuntaa, voimisteluesitys ja tanssia musiikilla sekä tarjottavaa yleisölle.

7. Tee kohde tutuksi

3. Piirtäkää ryhmittöinä arvokartta käsin tai tietokoneella. Kartalla esitetään yhteenvetona koulun rakennusten sijainti ja pihapiirin arvokkaat ominaispiirteet erilaisin merkein kuvattuna. Ominaispiirteitä voitte kuvata esim. merkein ja selityksin: arvokas puu tai puurivi, merkittävä näkymä, säilytettävä rakennus, arvokas piha osa, tärkeä leikki- tai liikuntapaikka, liikenteen solmukohta ja maiseman maamerkki (huomiokohde).

- Käyttäkää eri värejä merkkeihin.
- Keksikää sopivat merkki -symbolit.
- Laittakaa piirustuksen alakulmaan merkkien selitys.

8. Kirjallisuus ja lähteet

Haminalax jakokunta no 570, 2002. Haminalahden, Kaislastenlahden, Rytlyn kylähistoria. Pieksämäki.

Kotikylämme Hirvilahti, 2005. Pieksämäki.

Kuopion kulttuuriympäristö – strategia ja hoito-ohjeet 2008.

Kähkönen Esko, 1968. Eräsijoista nykyiseksi Vehmersalmeksi.

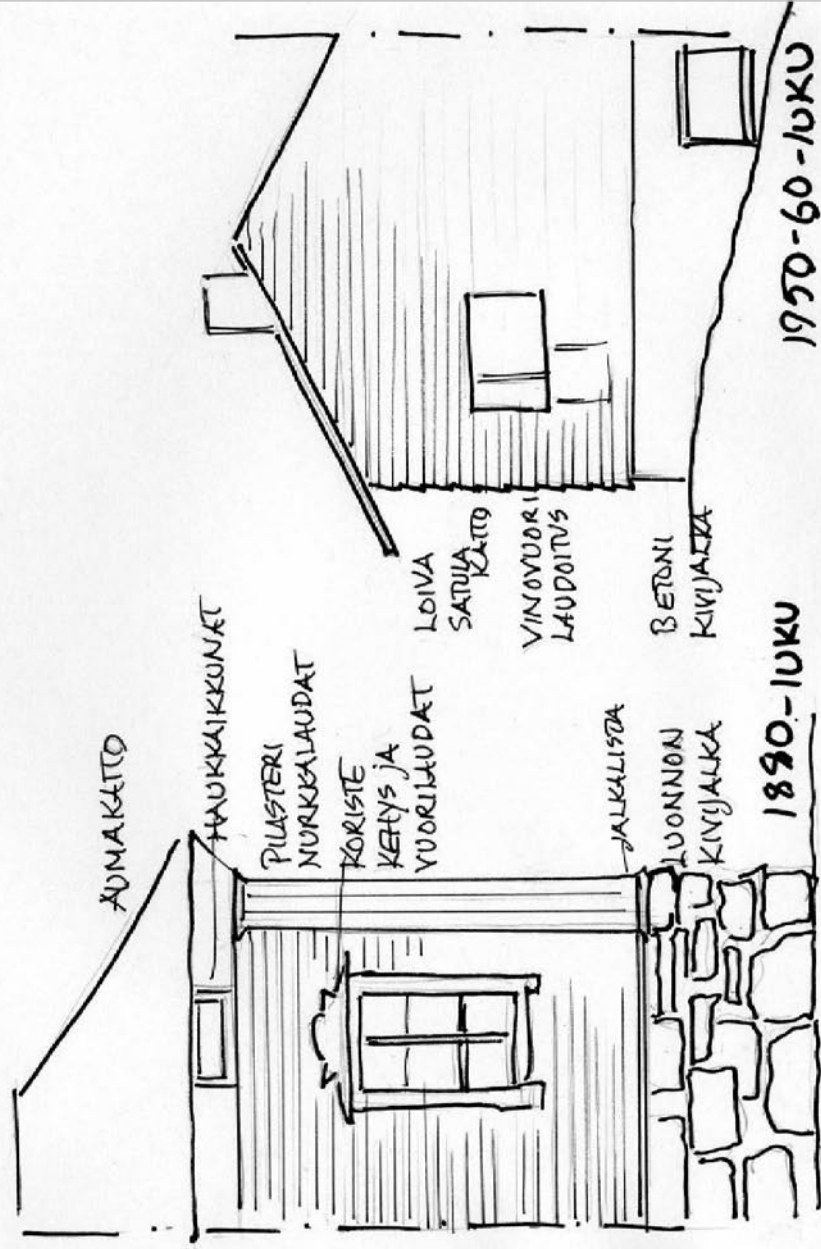
Markkinoilta markettiin julkaisu 2002. Euroopan rakennusperintöpäivät 2002.

Rieki Helena, 2005. Kuopion kaupungin rakennushistoria. Kuopio.

Simojoki Aili, 1985. Missä laevat huuteloo. Pieksämäki

9. Liite I

KOHTEN NIMI
SIJAINTI (OS.)
RAKENNUSVUOSI

KUVAILE ARVOKKAIT OMINAISPIIRTEET

RAKENNUKSESSA:

PIHAPIIRISSÄ: